

Tetrarchie (285 - 311 n. C)

de tetrarchen (van de Griekse woorden voor "Vier heerschappijen") waren de vier mede-heersers die het Romeinse Rijk bestuurden tot op het ogenblik dat Diocletianus' hervorming bleef bestaan. Hier worden ze mekaar omhelzend weergegeven, als teken van harmonie, in een profieren beeldhouwwerk dat dateert van de 4e eeuw. Het werd geproduceerd in Klein-Azië, en bevindt zich momenteel op een hoek van het Sint-Marco plein in Venetië, naast de "Porta della Carta".

Een tetrarchie is een staatsvorm waarbij de macht wordt gedragen door vier personen.

In historisch perspectief duidt de term op de tetrarchie die in het Romeinse Keizerrijk door Diocletianus werd ingesteld en duurde van 285 tot 311.

Kort na zijn aanstelling als keizer in 284, deelde Diocletianus de macht met Maximianus, eerst als Caesar, later als mede-keizer. In 285 werd het Romeinse Rijk voor bestuurlijke doeleinden in twee

gedeelten gesplitst. Maximianus kreeg de verantwoordelijkheid over het westelijk deel, terwijl het oostelijk deel onder het gezag van Diocletianus bleef.

In 293 werd het Keizerrijk gereorganiseerd tot vier bestuurlijke delen welke werden onderverdeeld in 12 diocesen en 101 provincies. De vier delen werden bestuurd door respectievelijk een keizer, Diocletianus (Augustus Senior), een medekeizer, Maximianus (Augustus Junior), en twee Caesars: Constantius I 'Chlorus', Caesar Senior en Galerius, Caesar Junior. Rome was niet langer meer het centrum van het Rijk, maar het bestuur was nu gevestigd in vier hoofdsteden:

- Nicomedia: belangrijkste hoofdstad en zetel van Diocletianus
- Thessalonica: zetel van Galerius
- Trier: zetel van Constantius I 'Chlorus'
- Milaan: zetel van Maximianus

In 305 stortte de Eerste Tetrarchie in en werd gevolgd door een Tweede Tetrarchie onder leiding van keizer Constantius I 'Chlorus'. Dit werd weer gevolgd door een Derde Tetrarchie in 306 onder Galerius. De Tetrarchische periode eindigt in 311 met de dood van Galerius.

De belangrijkste periodes waren:

Diocletianus 285-305

- Verdeling Oost en West 285-293
- Diocletianus 285-286 (Augustus); 286-293 (Augustus Senior) - Oostelijk deel
- Maximianus (Caesar) 285-286; 286-293 (Augustus Junior) - Westelijk deel
- Eerste Tetrarchie 293-305
- Diocletianus (Augustus Senior) – Azië
- Maximianus (Augustus Junior) - Centraal / Oost-Europa
- Constantius I 'Chlorus' (Caesar Senior) - West-Europa
- Galerius (Caesar Junior) - Centraal / Oost-Europa

Constantius I 'Chlorus' 305-306

- Constantius I 'Chlorus' (Augustus Senior) 305-306 - West-Europa
- Galerius (Augustus Junior) 305-306 – Azië
- Severus II (Caesar Senior) 305-306 - Centraal / Oost-Europa
- Maximinus Daia (Caesar Junior) – Azië

Galerius 306-311

Galerius (Augustus Senior) 306-311 - Azië

Severus II (Augustus Junior) 306-307 - Centraal-Europa

Maximinus Daia (Caesar Senior) 306-310; twijfelachtig Augustus (waarschijnlijk niet benoemd) vanaf 310 - Azië

Constantijn de Grote (Caesar Junior) 306-310; (Augustus) vanaf 310 - West-Europa (deze keizer wordt behandeld in het volgende hoofdstuk - De Constantijnse dynastie).

- Licinius (Augustus Junior) vanaf 308 - Centraal-Europa
- Maxentius (usurpator) 306-312 - Centraal-Europa
- Maximianus (usurpator) 307-308 - Centraal-Europa

De Tetrarchie wordt gevolgd door het Huis van Constantijn, dat nog tot 324 (dood van Licinius) de bestuurlijke verdeling tussen het oostelijk en westelijk deel in stand hield.

284 - 305 n. C - Het Keizerrijk onder Diocletianus

Romeinse bronzen munt met portret van keizer Diocletianus. De munt is een follis van 9,4 g geslagen in Treveri (Trier) in 300 of 301.

Gaius Aurelius Valerius Diocletianus (geboren als Diocles) (ca. 22 december 242 - 3 december 316) was een Romeins keizer van 20 november 284 tot 1 mei 305. Gedurende zijn leven was hij liefst acht keer consul geworden. Deze keizer is vooral bekend om zijn buitengewone organisatorische talenten en

tijdens zijn keizerschap werden veel aspecten van het Romeinse Rijk vernieuwd of gereorganiseerd, en dit op 3 grote vlakken:

- Monetair vlak: met zijn edictum de pretiis rerum venalium, waarbij de maximumprijs voor bepaalde goederen en diensten in het Romeinse Rijk werd vastgesteld. Bovendien voerde hij een nieuwe munt in, om de inflatie tegen te gaan, en maakte hij de beroepen erfelijk.
- Militair vlak: het leger werd opgedeeld in een veldleger en grenstroepen. Het veldleger of de zogenaamde comitatenses was een mobiele strijdmacht, die bij een mogelijk gevaar

onmiddellijk en snel kon uitrukken. De grenstroepen waren gekazerneerd in de forten aan de limes. Het hele legioen, dat zo'n 600.000 man sterk was, bestond grotendeels uit barbaren.

- Administratief vlak: het bestuursorgaan en de belastingen werden herzien, hetgeen een gevolg was van de monetaire en militaire hervormingen.

Geboren als een Illyriër van lage stand (hij was de zoon van een vrijgelaten slaaf), klom hij van gewoon soldaat tot praefectus (stadhouder) op in Moesia. Begin 284 werd hij commandant van de Praetoriaanse wacht onder keizer Numerianus, waar hij een krachtig bestuur vestigt. Nadat Numerianus was vermoord in november 284 door de schoonvader van Diocles, Arrius Asper, kreeg hij de opdracht om de moordenaar ter dood te brengen. Op 20 november 284 werd hij door het leger gekozen om de overleden keizer Numerianus te vervangen en na de moord op diens broer Carinus in juli 285, werd hij alleenheerser van het Romeinse Rijk.

Diocletianus achtte het systeem van de Romeinse imperiale overheid niet opgewassen tegen interne conflicten en militaire dreigingen op twee fronten. Hij gaf zijn generaal Maximianus de titel van Caesar, wat de traditionele manier was voor een keizer (Augustus) om een opvolger aan te duiden. Toch gaf hij Maximianus ook nog de titel van Augustus en deelden ze de macht: Diocletianus in het oosten en Maximianus in het westen.

Het paleis van Diocletianus in Split (Kroatië).

De twee keizers verhieven Milaan en Nicomedia tot twee aparte hoofdsteden (aangezien Rome te ver verwijderd was van de plaatsen waar het lot van het rijk beslist zou worden), wat de invloed van de Senaat in Rome sterk verminderde. Diocletianus heeft veel economische en militaire hervormingen doorgevoerd, die met name het bestaan van het Oost-Romeinse rijk aanzienlijk

verlengd hebben. (Het Oost-Romeinse Rijk heeft sedert de val van het West-Romeinse Rijk in 476 nog vrijwel 1000 jaar bestaan, namelijk tot de val van Constantinopel in 1453!).

In 292 wezen Diocletianus en Maximianus ieder een Caesar aan, respectievelijk Galerius en Constantius Chlorus. Deze waren echter niet alleen opvolgers - beiden kregen autoriteit over ongeveer een kwart van het rijk. Deze regeringsvorm noemt men de tetrarchie, vier heersers. Per saldo nam ieder van de vier heersers een deel van het immense rijk voor zijn rekening.

Op 1 maart 305 kondigde Diocletianus aan dat de twee caesars hen op 1 mei 305 zouden opvolgen en dat hijzelf en Maximianus zouden aftreden. De twee nieuwe keizers zouden opnieuw twee caesars moeten benoemen. Na de ceremonies en toen alles geregeld was trok Diocletianus zich terug in zijn paleis in zijn geboortestreek Spalatum (het huidige Split - zie afbeelding hierboven) aan de Adriatische Zee en wijdde de rest van zijn leven vooral aan tuinieren. Hij was de enige Romeinse keizer die het keizerschap vrijwillig opgaf. Hij moest echter wel meemaken dat de tetrarchie geen lang leven beschoren bleek en weer vervangen werd door een eenhoofdige leiding.

286 - 305 n. C - Het Keizerrijk onder Maximianus

munten met afbeelding van Keizer Maximianus.

Maximianus werd geboren in mogelijk 249 of 250 in Sirmium. Hij maakte carrière in het leger, waar hij bevriend was met Diocletianus. Hij diende in de legers van onder andere Aurelianus, Probus en Carus. Maximianus was getrouwd met Eutropia, en

had met haar twee kinderen: Maxentius en Fausta. Een andere dochter, Theodora, was mogelijk een stiefdochter.

Diocletianus, sinds 284 keizer, besloot dat het rijk te groot was om alleen te regeren. Daarom benoemde hij in 285 Maximianus tot Caesar en een jaar later tot medekeizer. Diocletianus bestuurdde het oosten en Maximianus het westen. In 293 benoemde Diocletianus twee Caesars, Galerius en Constantius I Chlorus om respectievelijk hemzelf en Maximianus te ondersteunen, en als hun opvolging. Deze leiderstructuur wordt de Tetrarchie genoemd.

Constantius was al een belangrijke legeraanvoerder van Maximianus, die veel problemen had met invallen van Germanen en een muitende vloot, onder leiding van usurpator Carausius. Pas in 296 wist Constantius, Carausius' opvolger Allectus definitief te verslaan. Maximianus zelf was ook actief als legeraanvoerder, onder andere tegen de Moren in Spanje en bij Carthago.

Op 1 mei 305 gaven zowel Diocletianus als Maximianus het purper op en traden af. Van Maximianus was dit mogelijk niet geheel vrijwillig, maar onder druk van Diocletianus zwichtte hij toch. De beide keizers gingen met pensioen. Maximianus kon echter niet lang van zijn rust genieten: op 28 oktober 306 werd zijn zoon Maxentius illegitiem tot keizer verklaard. Om toch wat legitimiteit te verkrijgen liet Maxentius zijn vader hem erkennen als keizer. Keizer Galerius weigerde echter, en stuurde zijn medekeizer Severus II naar het westen. Maxentius verklaarde zijn vader daarop tot medekeizer.

Maximianus zag dat er problemen op komst waren en zocht bondgenoten. Daartoe liet hij Caesar Constantijn (de Grote) trouwen met zijn dochter Fausta. Constantijn wilde echter niet meewerken aan een burgeroorlog. Daarop probeerde hij Maxentius van de troon te stoten in 308. Dit mislukte echter, evenals een poging om Diocletianus weer keizer te laten willen worden. Maximianus keerde terug naar Constantijn in Gallia. Hij werd met respect behandeld, maar had niets te vertellen. Om daar wat aan te doen probeerde hij Constantijns keizerschap te veroveren in 310, toen de Franken aanvielen en Constantijn weg was om ze te verslaan. Constantijn keerde echter snel terug en versloeg Maximianus. Hij doodde hem echter niet.

Maximianus was zo boos over zijn nederlagen dat hij probeerde Constantijn te laten vermoorden in bed. Dit mislukte omdat zijn dochter Fausta de kant koos van haar echtgenoot. Eind juli was Maximianus dood, door zelfmoord of in opdracht van Constantijn.

305 - 306 n. C - Het Keizerrijk onder Constantius I Chlorus

een argenteus van Constantius I Chlorus, met op de achterzijde de tetrarchen die een offer brengen na een overwinning op de Sarmaten.

Gaius Flavius Valerius Constantius (31 maart 250? - Eboracum (nu: York), 25 juli 306), bekend als Constantius I, was een Romeins keizer van 1 mei 305 tot 25 juli 306. Hij werd Chlorus (de Bleke) genoemd door Byzantijnse historici. Hij was de vader van Constantijn de Grote. Constantius kwam uit Illyria en volgens Constantijn was de familie gerelateerd aan die van Claudius II Gothicus.

Over de jonge jaren van Constantius bestaat er veel onduidelijkheid. Vrijwel alle beschikbare informatie daarover is afkomstig uit de *Historia Regum Britanniae* van Geoffrey van Monmouth, een niet erg betrouwbare bron.

Wegens zijn militaire prestaties en zijn kundige en beheerste regering van Dalmatië werd Constantius op 11 maart 293 benoemd door Diocletianus als Caesar onder Maximianus. Maximianus' stiefdochter Flavia Maximiana Theodora was sinds 289 Constantius' vrouw, nadat hij was gescheiden van Helena. Bij de verdeling van de provincies werden Gallië en Brittannië aan Constantius toegewezen.

Gedurende zijn Caesarschap was Constantius druk met veldtochten tegen allerlei barbaarse stammen en tegen usurpatoren. In de zomer van 293 verjoeg hij de troepen van usurpator Carausius uit Noord-Gallië. Na Constantius' aanval op Boulogne werd deze troonpretendent gedood. In 296 versloeg hij een andere usurpator, Allectus, in Britannia.

In 298 overwon Constantius de Alamannen, een Germaanse stam die zich in het gebied van de Main ophield. Op 1 mei 305 werd hij Augustus (keizer); zijn Caesar werd Severus II. Constantius stierf echter reeds het jaar daarop in Eboracum, tijdens een veldtocht tegen de Picten en Schotten. Zijn

zoon werd de nieuwe Caesar van de nieuwe keizer Severus II. Laatstgenoemde kon niet lang van zijn keizerschap genieten; de usurpator Maxentius doodde hem in de strijd.

305 - 311 n. C - Het Keizerrijk onder Galerius

mint met afbeelding van Keizer Galerius.

Gaius Galerius Valerius Maximianus (ca. 250 - mei 311), bekend als Galerius, was een Romeins keizer van 1 mei 305 tot mei 311.

Galerius kwam van een boerenfamilie uit Illyricum. Zijn precieze geboortedatum is onbekend, maar wordt geschat op ca. 250, aangezien hij heeft gediend onder Aurelianus. Als jongen was Galerius een schaapsherder, net als zijn vader. Onder Aurelianus en Probus was hij soldaat, maar verder is er niets van hem bekend vóór zijn benoeming tot

Caesar op 1 maart 293 door Diocletianus. Galerius verliet ook zijn vrouw, en hertrouwde met Valeria, de dochter van Diocletianus.

Als Caesar vocht hij in 294 in Egypte, en in de jaren erna tegen de Perzen. Hij slaagde erin hun koning Narses een nadelige vrede op te leggen, de Vrede van Nisibis. In 303 waren er veel christenvervolgingen, die waarschijnlijk door Galerius waren ingezet.

Op 1 mei 305 traden Diocletianus en diens medekeizer Maximianus af. Galerius volgde Diocletianus op en Constantius I Chlorus Maximianus. Galerius' nieuwe Caesar werd zijn neef Maximinus II Daia (een zoon van een zus van Galerius), en Galerius zorgde dat zijn goede vriend Severus II in het westen Caesar werd.

In 306 stierf Constantius Chlorus echter reeds, toen hij een veldtocht tegen de Picten voorbereidde in Britannia. Zijn leger verklaarde zijn zoon Constantijn de Grote meteen tot keizer. Galerius zag dat nog niet zomaar zitten, en benoemde Severus tot keizer in het westen. Om de boel te sussen werd Constantijn wel Caesar.

De hele situatie werd nog eens ingewikkelder toen in oktober 306 de zoon van Maximianus, Maxentius zich illegitiem tot keizer verklaarde in Rome. Galerius stuurde Severus er met een leger op af, maar dat werd door Maxentius omgekocht. Severus vluchtte maar werd later gedood. Galerius deed een poging om zijn dood te wreken, maar dit mislukte.

In 308 werd besloten dat Severus werd opgevolgd door Licinius, een andere vriend van Galerius. Constantijn en (zeer twijfelachtig) Maximinus Daia werd(en) ook keizer gemaakt. Maximianus, die op een tweede legitieme termijn had gehoopt, kreeg deze niet.

Hierna deed Galerius het 'rustig aan'. Hij stierf in mei 311 aan natuurlijke oorzaken. Maxentius stierf het jaar daarop, toen Constantijn de Grote, Rome innam.

306 - 307 n. C - Het Keizerrijk onder Severus II

Flavius Valerius Severus, als Caesar. 305-307 n. C. Æ Follis (8,04 g). Trierse munt.

Flavius Valerius Severus (? - 16 september 307), bekend als Severus II, was een Romeins keizer van augustus of september 306 tot begin 307.

Severus kwam, net als zijn goed vriend en medekeizer Galerius, uit Illyricum, en uit een onaanzienlijke familie. Hij was militair onder diverse keizers, maar verder weten we niets van hem, tot zijn benoeming tot Caesar.

Op 1 mei 305 werd Severus benoemd tot Caesar van het westelijke deel van het rijk, onder keizer Constantius I Chlorus. Constantius stierf echter het jaar daarop, toen hij een veldtocht tegen de Picten voorbereidde in Britannia. Zijn leger verklaarde zijn zoon Constantijn de Grote meteen tot keizer. Galerius benoemde echter Severus tot keizer. Constantijn werd wel Caesar gemaakt ter compensatie.

In oktober 306 verscheen de usurpator Maxentius, zoon van voormalig keizer Maximianus, op het toneel, en probeerde Galerius zover te krijgen dat hij keizer mocht zijn. In plaats daarvan stuurde Galerius Severus naar Rome met een oud leger van Maximianus om met Maxentius af te rekenen. Maxentius kocht het leger echter om, en Severus vluchtte en verschanste zich in Ravenna. Daarop zette Maxentius een valstrik op, door zijn vader naar Ravenna toe te sturen met het voorwendsel dat hij vrede en veiligheid aan kwam bieden. Severus werd echter gevangengenomen en naar Rome gebracht, waar hij in 307, toen Galerius Italië binnenviel, onder verdachte omstandigheden stierf.

308 - 324 n. C - Het Keizerrijk onder Licinius

munten met afbeelding van Keizer Licinius.

Valerius Licinianus Licinius (ca. 265 - lente 325) was een Romeins keizer van 11 november 308 tot 19 september 324.

Licinius kwam uit een boerenfamilie uit Dacia. Hij was krijgsmakker en goede vriend van keizer Galerius; zo ging hij in 297 met hem op expeditie tegen de Perzen. Na de dood van Severus II, die door Galerius naar het westen was gestuurd om een

opstand van Maxentius neer te slaan, maar daar sneuvelde in de strijd, werd Licinius zijn officiële opvolger op 11 november 308. Zijn gebieden bestonden uit Thracië, Pannonia en Illyricum.

Licinius was dan wel benoemd om af te rekenen met Maxentius, maar bemoeide zich (wijselijk) niet met hem. Zijn eerste overwinning is dan ook pas in de lente van 310, toen hij de Sarmaten versloeg.

Na de dood van Galerius in 311 verdeelden Licinius en Maximinus II Daia zijn gebieden. Maximinus koesterde wrok jegens Licinius, omdat hij, in tegenstelling tot Licinius, nooit officieel tot keizer was benoemd. Het kwam echter niet tot oorlog, en de grens van de gebieden van beide keizers zou de Bosporus worden.

Op 28 oktober 312 versloeg Constantijn de Grote, die samen met Licinius tot keizer was benoemd, de usurpator Maxentius. Hierna trok Licinius naar Milaan, en trouwde daar Constantijns zuster, Constantia. Ze kregen een zoon, Valerius Licinianus Licinius. Beide keizers tekenden ook het Edict van Milaan, dat geloofsvrijheid aan christenen schonk.

Maximinus II Daia was kwaad op Licinius, omdat hij zich verbonden had met Constantijn en zo Maximinus' bondgenoot Maxentius uitschakelde. Maximinus stuurde zijn troepen meteen de Bosporus over, en nam in april 313 na 11 dagen belegeren de stad Byzantium in. Op 30 april werd Maximinus echter verslagen door Licinius in de Slag bij Adrianopel, en kort erna nog eens, nu definitief. Maximinus stierf niet veel later.

Constantijn en Licinius waren nu dan wel familie, maar beiden aasden op alleenheerschappij. De precieze aanleiding is niet bekend, maar op 8 oktober 314 kwam het tot een gevecht tussen troepen van beide keizers. Constantijn won de slag, maar het was een pyrrusoverwinning. Beide legers waren uitgeput, en na de slag werd er een soort staakt-het-vuren gesloten.

In de jaren van de wapenstilstand bemoeiden beide keizers zich niet met elkaar. Ze waren bezig met veldtochten tegen de Germanen (Constantijn, wiens hoofdstad Trier was) en de Goten (Licinius, die in Sirmium zat), en, mogelijk hun voornaamste bezigheid, het opbouwen van een leger om de ander te kunnen verslaan.

Begin 317 was het weer raak: de legers van Constantijn en Licinius waren weer in gevecht, en Constantijn won opnieuw. Licinius mocht keizer blijven, maar moest zijn zojuis benoemde medekeizer Valens executeren.

Na zijn nederlaag tegen Constantijn vaardigde Licinius een aantal wetten uit om het christenen moeilijk te maken. De meest waarschijnlijke reden hiervoor is het op stang jagen van Constantijn, die zelf christen was. In 321 brak de tweede burgeroorlog dan ook uit tussen de keizers. Licinius leed vanaf 3 maart 324 nederlagen op 3 juli 324 (Slag bij Adrianopel, later in juli 324 (Slag bij de Hellespont), en zijn laatste en definitieve nederlaag op 18 september (Slag bij Chrysopolis), waarna hij de volgende dag werd gedwongen af te treden, net als een nieuwe medekeizer, Martinianus. Beiden werden door Constantijn ter dood veroordeeld en een half jaar later geëxecuteerd.

Postscriptum

In feite was Licinius een overgangsfiguur tussen de Tetrarchie en de Constantijnse Dynastie. Licinius begon weliswaar zijn keizerschap tijdens de laatste jaren van de derde Tetrarchie maar was het grootste deel van zijn bewind (311-324 n. C), mede-keizer van Constantijn de Grote. Deze keizer kan in principe ook onder dit hoofdstuk ingedeeld worden vermits hij zijn keizerlijke carrière begon als Caesar (in 306) in de derde Tetrarchie, maar omdat hij de belangrijkste figuur is van de Constantijnse Dynastie (die eigenlijk al begon in 305, toen Constantius I Chlorus, vader van Constantijn de Grote, keizer werd), delen we hem, om voor de hand liggende redenen, in bij het volgende hoofdstuk: de Constantijnse Dynastie.